

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ ДО РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

У статті викладено базові принципи готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями. Проаналізовано літературні джерела щодо становлення особистості майбутнього фахівця з реабілітації у процесі професійної готовності. Представлено складові професійної готовності майбутнього фахівця з фізичного виховання до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями. Узагальнені критерії успішності професійної готовності майбутнього фахівця-реабілітолога.

Ключові слова: професійна готовність, фахівці, фізична реабілітація, обмежені фізичні можливості, складові, критерії.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Підготовка фахівців у системі вищої освіти для роботи з людьми з обмеженими фізичними можливостями залежить від соціально-економічних, політичних, екологічних умов, які існують на певному етапі, і є необхідною ланкою у вирішенні цієї задачі. Важливість допомоги фізичними вправами дитині пристосуватися до життя в сучасному світі підтверджує актуальність професійно-педагогічної готовності фахівців з фізкультурно-оздоровлювальної та реабілітаційної роботи.

Актуальною проблемою сучасної педагогічної теорії і практики є механізми професійної готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями у вищій школі. Увага до цього питання великої кількості педагогів, психологів, соціологів зумовлена тим, що діти з обмеженими фізичними можливостями у нашому демократичному суспільстві не повинні залишатися на узбіччі соціально-культурних процесів, концепції людських взаємин і цінностей [2].

Зміст поняття готовності, яке важливе сьогодні для педагогічної психології, передусім для педагогіки і психології вищої школи, треба переосмислити щодо методологічного й експериментального критеріїв. Дослідження цього питання базуються на вивченні та психологічному обґрунтуванні засобів навчання та удосконалення шляхів підготовки фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, де викладено розв'язання цієї задачі. Методологічними для цього дослідження є наукові праці вчених щодо еволюції особистості майбутнього фахівця у процесі професійної підготовки (В.В. Буткевич, Ю.В. Варданян, Н.А. Вікуліна, В.М. Гриньова, В.І. Жорно, А.В. Жорна, В.А. Зязюн, В.Ф. Костюченко, А.М. Пехота, С.А. Сисоєва, Н.Р. Чобітько й ін.); професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (Р.М. Арзютов, Н. Я. Віленський, О.Ц. Демінський, Є.П. Каргополов, А.П. Конох, О.В. Петунін, Л.П. Сущенко, В.Т. Чичикін, Б.М. Шиян, Ю.М. Шкретій та ін.); організаційно-педагогічних умов професійної підготовки майбутніх спеціалістів до управлінської діяльності (М.В. Дутчак, Т.І. Коваль, В.С. Пикельна, С.М. Тарасова й ін.).

Аналіз наукової літератури свідчить, що термін "готовність" розглядається як фактор успішного здійснення діяльності та виборча прогнозувальна активність, яка налаштовує організм, особистість на майбутню діяльність (Г. В. Бесарабчук); характерна риса для гарного організатора (В.І. Жолдак, С.Г. Сейранов); цілеспрямована демонстрація особистості, яка містить її світогляд, погляди, життєву позицію, ідеологію, почуття, вольові й інтелектуальні якості, знання, навички, уміння (С.Д. Максименко, Т.Д. Щербан); результат професійного навчання і виховання та підсумок не тільки професійного становлення, а й соціальної зрілості особистості (К.К. Платонов).

Мета дослідження. Викласти теоретичну базу готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями. Проаналізувати літературні джерела щодо становлення особистості майбутнього фахівця з реабілітації у процесі професійної готовності.

Завдання дослідження. Виявити критерії успішності професійної готовності майбутнього фахівця з фізичного виховання до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостям.

Викладення основного матеріалу дослідження. Досліджуючи змістовне розуміння терміну "готовність", зазначено, що це відповідність особистості певному рівню компетентності – здатність на

професійному рівні використовувати отримані знання, вміння та навички на практиці та спроможність спритно якісно здійснювати професійні дії. Застосування та врахування елементів готовності у підготовці фахівців з реабілітаційної роботи гарантує їх якісну та дієву роботу в майбутньому.

Термін "готовність" у тлумачній словниковій літературі визначається у двох варіантах, як згода будь-що робити або як стан, коли все зроблено та підготовлено для чогось.

У психологічних словниках знайдені певні відмінності тлумачення терміну "готовність":

1) визначається установкою, направленою на здійснення деяких дій і припускає наявність певних знань, умінь, навичок;

2) розглядається як сформованість психологічних якостей, без яких неможливо успішне оволодіння діяльністю;

3) активно-дієвий стан особи, установка на конкретну поведінку, мобілізація сил для виконання завдання;

4) факт, коли особи найкраще адаптуються до асоціювання певних поєднань стимулів і реакцій;

5) фактор, який визначає стан готовності до дії як з'єднання чинників, які окреслюють різні рівні та якості готовності.

Поняття "готовність фахівця" розглядається у літературі як інтеграційна характеристика мотивації до виду діяльності, професійних знань і умінь, педагогічної інноватики, особистісних властивостей і творчих здібностей [5, с. 31]; як здібність до продуктивної реалізації набутих знань, умінь, навичок, та дієвий стан, що активізує діяльність і дає можливість виробляти самостійні рішення під час екстраординарних ситуацій; як риса особистості [16].

Категорію "готовність" досліджували Г.В. Бесарабчук, Л.В. Безкоровайна, Н.Г. Бишевець, О.В. Антоненко, О.В. Безпалько, Л.А. Кандибович, Т.А. Воронова, І.В. Гавриш, М.Т. Данилко й ін. Вчені дійшли висновку: поняття готовності представляє стійку, багатовимірну, багатокомпонентну характеристику особистості, яка складається з мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та інших компонентів. Аналіз досліджень свідчить про важливість цілісного вивчення індивідуальних особливостей загального розвитку особистості, виявлення її професійної спрямованості, ціннісних орієнтацій, мотивів, характеру, темпераменту, потреб, інтересів і є необхідним під час процесу становлення готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Професійна готовність студентів до фізичного виховання дітей аналізується дослідниками з точки зору цілісних реалій, інтегральної атрибутики, якісного створення, що містить у своєму складі наявність професійних знань, умінь і навичок, здатність до життєдіяльності на засадах здорового способу життя, складання і еволюція специфічних здібностей, зацікавленості фахівця у передаванні своїх знань іншим, позитивного ставлення до різних видів діяльності, становлення умінь оволодіння способами та засобами навчання й виховання, вироблення самоконтролю й самооцінювання своєї діяльності.

Терміни "підготовка" та "готовність" вживаються як близькі за змістом, але не синонімічні, незважаючи на те, що вони тісно пов'язані між собою, взаємозалежні та взаємозумовлені. Перший з них характеризує рух, а інший – мету і результат цього руху. Очевидно, що та чи інша якість готовності фахівця значно визначається тим, яку він проходив підготовку. Недаром під терміном "підготовка" розуміється динамічний рух, кінцевою метою якого є набуття такої професійної якості особистості, якою є готовність [20].

О. Куц та І. Лапичак вважають, що професійна підготовка фахівців з фізичного виховання і спорту має відповідати конкретним критеріями якості, за які відповідає інститут. Складові професіоналізму майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до професійної діяльності науковці розуміють таким чином:

– професійні знання: спеціальні, методичні, психолого-педагогічні;

– професійні вміння: дидактичні, організаційні, конструктивні, прогностичні, комунікативні;

– професійні якості особистості: цінності, здібності, риси характеру [11].

Реалізація програми підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до професійної діяльності як педагогічна проблема вимагає будування, формування та гарантування освітнього процесу навчальними програмами спецкурсів, навчальними та навчально-методичними посібниками, зміст яких має бути націлений на зміну професійного розуміння фахівців, озброєння їх новітніми знаннями й уміннями, інноваційними технологіями. Спецкурси з цього питання можуть успішно сприйматися майбутніми фахівцями в рамках національно-регіонального (вишівського) компоненту державного освітнього стандарту вищої професійної освіти [13, с. 57].

Підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до професійної діяльності залежить, перш за все, від оволодіння професійними навичками та вміннями, необхідними для здійснення реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями в розвитку. Але реабілітаційна робота фахівців з фізичного виховання і спорту не обмежується тільки фізичною реабілітацією: професійна робота реабілітолога полягає у комплексному використанні інших видів реабілітації.

Критерії успішності професійної готовності студентів формулювалися нами з опорою на основи концептуальності та цілісності педагогічного процесу з урахуванням соціально-регіонального

замовлення на спеціаліста такого профілю – педагога з фізкультурно-оздоровлювальної та реабілітаційної роботи.

Критеріями готовності фахівця з фізичної культури до роботи з родиною дитини з порушеннями опорно-рухового апарату є усвідомлення соціальної значущості цієї взаємодії з родиною дитини з вадами опорно-рухового апарату, необхідної для найповнішого заглиблення у професійну діяльність; високий рівень науково-теоретичних і спеціальних знань з адаптивної фізичної культури; володіння як реабілітаційними, так й інформаційно-освітніми технологіями, які спрямовані на роботу як з самою дитиною, так і з її батьками; наявність цілого ряду характеристик особистості майбутнього фахівця з фізичної культури, що пов'язані з професійно-педагогічною спрямованістю; велика ступінь комунікативності, необхідна при роботі з сім'ями різного соціального статусу та рівня доходів; соціальна та професійна компетентність [8].

Критеріальними характеристиками професійно-педагогічної готовності є мотиваційно-ціннісне відношення до реабілітаційної роботи з дітьми; інтелектуальна і комунікативна включеність у навчально-професійну діяльність; прояви до неї рефлексивності, гнучкості та діапазону мобілізаційних, орієнтаційних, розвивальних і операціональних умінь; креативність як здатність і готовність до продуктивної творчості у процесі вирішення різноманітних реабілітаційно-педагогічних задач, вміння знаходити і формувати здоров'язбережувальні програми для загальноосвітніх шкіл. Одним з базових критеріїв професійно-педагогічної підготовленості ми виділяємо відповідність світогляду і моральних характеристик особистості обраної майбутньої професійної діяльності студентів, хоча спектр цих характеристик доволі широкий. І це закономірно: деякі студенти в перший раз у своїй практиці зустрічаються з аномаліями у фізичному розвитку, а це, як і неповноцінне функціонування всіх систем організму, відбивається на психіці дитини і дорослого. Пріоритетними є такі якості особистості фахівця, як співпереживання, спонукання прийти на допомогу, мотивація до прояву професіоналізму при здійсненні педагогічної діяльності [3; 4; 21; 22].

Таким чином, підготовка фахівців у системі вищої освіти для роботи з хворими людьми, з дітьми-інвалідами залежить від соціально-економічних, політичних, екологічних умов, які існують у світі, та є необхідною ланкою у вирішенні задачі реабілітації інвалідів. Це підтверджує безсумнівну актуальність професійно-педагогічної готовності фахівців з фізкультурно-оздоровлювальної та реабілітаційної роботи [3].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Готовність майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи у світлі сучасних наукових досліджень розуміється як закономірний результат спеціальної підготовки, визначення особистості, освіти й самоосвіти, виховання і саморозвитку.

Під професійною готовністю майбутніх фахівців з фізичного виховання щодо реабілітаційної роботи з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку ми розуміємо інтегративну особистісну характеристику майбутнього фахівця, яка відображає мотивацію педагога до майбутньої професійної діяльності, ступінь засвоєння теорії і методики реабілітації, розумовий багаж, рівень практичної підготовки (володіння вміннями та професіональною ерудицією), професійна обізнаність, наявність особистісних властивостей і, відповідно до вимог професійної діяльності, рівень фізичної підготовленості та стану здоров'я. Аналізування питання професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання щодо реабілітаційної роботи з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку дозволив виділити такі структурні складові готовності фахівців з фізичного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: мотиваційний, особистісний, когнітивно-діяльнісний та здоров'язбережувальний.

Критеріальними характеристиками професійно-педагогічної готовності є: мотиваційно-ціннісне відношення до реабілітаційної роботи з дітьми; інтелектуальна і комунікативна включеність у освітньо-професійну діяльність; прояви до неї рефлексивності, гнучкості та діапазону мобілізаційних, орієнтаційних, удосконалювальних і операціональних умінь; креативність як здатність і готовність до продуктивної творчості у процесі вирішення різноманітних реабілітаційно-педагогічних задач, вміння формувати і комплектувати здоров'язбережувальні курси для загальноосвітніх шкіл.

Згодом **планується** проаналізувати структуру готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації щодо заняття з дітьми з обмеженими фізичними можливостями.

Використані джерела

1. Белікова Н. О. Підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності: теорія та методика : [монографія] / Белікова Н. О. – К. : Козарі, 2012. – 584 с.
2. Бугеря Т. М. Формування готовності майбутніх фізичних реабілітологів до професійної діяльності з урахуванням міжпредметних зв'язків у процесі навчання професійно орієнтованих дисциплін / Бугеря Т. М. – Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка : зб. наукових праць, вересень 2010. – Луганськ : Вид-во ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2010. – №17 (204).
3. Будагьянц Г. Н. Профессиональная подготовка студентов институтов физической культуры и спорта к физкультурно-реабилитационной работе / Г. Н. Будагьянц, А. И. Бабичев, Ю. Ф. Чумак. // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка : зб. наукових праць. – Луганськ : Вид-во ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2009. – №23 (186). – Ч. 2. –306 с.

4. Виленский М. Я. Профессиональная направленность физического воспитания студентов педагогических специальностей : учебное пособие [для студентов педвузов] / М. Я. Виленский, Р. С. Сафин. – М. : Высшая школа, 1989.
5. Вовканич А. С. До питання про підготовку фахівців з фізичної реабілітації / А. С. Вовканич // Медичні проблеми фізичної культури і спорту: досвід, сучасні напрямки та перспективи : тези доповідей Всеукраїнської міжвузівської науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ, 1999. – Ч. 2. – С. 114.
6. Даниленко Л. Інноваційний освітній менеджмент : навч. посіб. / Даниленко Лідія. – К. : Главник, 2006. – 144 с. – С. 135–142. – (Серія : Психологічний інструментарій).
7. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала / А. А. Деркач. – М. : Воронеж : МОДЭК, 2004. – 752 с., с. 8.
8. Ермолина Н. В. Формирование готовности будущего специалиста по физической культуре к работе с семьей ребенка с нарушениями опорно-двигательного аппарата : диссертация ... кандидата педагогических наук : 13.00.08 / Ермолина Наталья Владимировна ; Астрахан. гос. ун-т. – Астрахань, 2008. – 217 с.
9. Ипполитова Н. В. Система профессиональной подготовки студентов педагогического вуза : личностный аспект: монография / Н. В. Ипполитова, М. А. Колесников, Е. А. Соколова. – Шадринск : Исеть, 2006. – 236 с., с. 117.
10. Кукса В. Переорієнтація професійної самосвідомості студента-фізреабілітолога / В. Кукса // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2002. – № 4. – С. 40–47., с. 41.
11. Куц О. Нові технології та моделювання підготовки вчителів фізичної культури / О. Куц, І. Лапичак // Молода спортивна наука України: Зб. наук. праць з галузі фізичної культури та спорту. – Львів : НВФ "Українські технології", 2002. – Вип. 6. – У 4-х т. Т. 2. – С. 539–541., с. 539.
12. Максимова А. А. Основы педагогической коммуникации : учебно-методическое пособие / А. А. Максимова. – М. : ФЛИНТА: Наука, 2015. – 168 с.
13. Мартиненко В. В. Проблеми неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання і спорту / В. В. Мартиненко // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2006. – № 3. – С. 55–58., с. 57.
14. Машук І. О. Формування психологічної готовності учнів спеціалізованих загальноосвітніх закладів міліції до навчально-службової діяльності в системі МВС України: дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.06 [Електронний ресурс] / І. О. Машук. – 2009. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-gu.net/diss/cont/352140.html>.
15. Петров П. К. Современные информационные технологии в подготовке специалистов по физической культуре и спорту / П. К. Петров // Теория и практика физической культуры. – 1999. – № 10. – С. 7.
16. Разборова Л. И. Психологические особенности формирования готовности студентов педагогических вузов к работе в дошкольных учреждениях / Л. И. Разборова. – М. : Просвещение, 1979. – 67 с.
17. Самойленко П. И. Психолого-педагогические аспекты формирования профессиональной направленности обучения / Самойленко П. И., Сергеев А. В., Сергиенко Л. Г. // Специалист. – 1999. – № 7. – С. 32.
18. Семиченко В. А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс психологии. Модуль "Направленность" / В. А. Семиченко. – К. : Миллениум, 2004. – 521 с., с. 99.
19. Серова А. Д. Организационно-содержательное обеспечение процесса формирования готовности будущих педагогов физической культуры к учебно-воспитательной деятельности с трудными подростками : дис. ... канд. пед. наук / Серова А. Д. – Москва, 2009.
20. Слостенин В. А. Психология и педагогика / Слостенин В. А., Каширин В. П. – М., 2001.
21. Степанова Г. А. Оздоровительно-рефлексивная функция физической культуры в образовательном процессе : учебно-методическое пособие / Г. А. Степанова, Г. А. Булатова, Р. М. Гимазов. – Сургут : РИО СурГПИ, 2001.
22. Степанова Г. А. Профессионально-педагогическая готовность студентов к физической реабилитации детей: монография / Г. А. Степанова. – Сургут ; Москва : СурГПИ, 2002.
23. Чичикин В.Т. Проблемы содержания физкультурного образования / В.Т. Чичикин // Теория и практика физической культуры. – 1994. – N 12. – С. 25–27.

Dolinnij Yr.

THE READINESS OF FUTURE SPECIALISTS IN PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS TO REHABILITATION WORK WITH CHILDREN WITH DISABILITIES

The article describes the basic principles of readiness of future specialists in physical education and sports to rehabilitation work with children with disabilities. Analyzed literary sources on the formation of personality of future specialist rehabilitation in the process of professional readiness. Presented components of professional readiness of a future specialist of physical education in the rehabilitative work with children with disabilities. Generalized success criteria of professional readiness of the future specialist physiotherapist.

Training of specialists in higher education for people with disabilities depends on the socio-economic, political, and environmental conditions that exist at a certain stage, and is a necessary link in solving this problem. The importance of physical exercises help the child to

adapt to life in the modern world confirms the importance of professional-pedagogical readiness of specialists in physical and rehabilitation work.

Professional readiness in many scientific studies is understood as a natural result of special training, self-education and self-education. Understand it as psychic, active-effective state of the individual, as a complex, integrated system characteristics of the regulating professional activities, and ensuring their efficiency; as a deliberate expression of identity that encompasses the attitudes, Outlook, knowledge, skills, ability, attitudes, motives, volitional and intellectual qualities, feelings, attitudes. Formation of professional readiness is a moral, psychological, professional and physical training is the result of a comprehensive personal evolution of the student taking into account peculiarities of the future profession and requirements. In addition to the above, the researchers called psychological readiness as a prerequisite for effective targeted activities, sustainability. It enables the individual to successfully perform the professional functions correctly using previous experience, knowledge, personal qualities and adapting to the implementation of the necessary actions in case of emergency events.

Exploring meaningful understanding of the term "readiness", stated that the identity of a specific level of competency –ability to use obtained knowledge and skills in practice, and the ability deftly to efficiently carry out professional actions. Application and consideration of the elements of preparedness in the training of specialists in rehabilitation work ensures quality and efficient work in the future.

The term "willingness" in the dictionary is defined in two variants, as consent to do anything or as a state when everything is done and prepared for something.

In psychological dictionaries found some differences in the interpretation of the term "readiness": 1) set aimed at the implementation of certain actions and involve specific knowledge, skills; 2) is interpreted as the formation of psychological qualities, which are essential for successful mastery of activities; 3) active-effective state of the individual, installation-specific behavior, mobilization of forces to perform the task; 4) the fact is, when individuals better adapted to associate certain combinations of stimuli and reactions; 5) the factor that determines the state of readiness for action as the connecting factors that determine the different levels and quality of preparedness.

Analyzing the views of scientists, we have formulated the structure of readiness of future specialists in physical education and sports to rehabilitation work with children with physical disabilities: personal and professional readiness, which provides professional Luggage of the future specialists of physical education and sport regarding rehabilitation work; student-oriented readiness takes into account the personal and individual characteristics of future specialists of physical education and sport while obtaining knowledge and practical activities; competence forms the readiness of future specialists of physical education and sport special supply of information, experience and skill in communication with children with disabilities and their parents; activity readiness contributes to the successful training of future specialists in physical education and sports to rehabilitation work with children with disabilities as a result of conscious relationship and attachment to this area; functional readiness provides the functional ability of future specialists of physical education and sport to perform professional functions.

Conclusions and prospects for further research. The readiness of future specialists in physical education and sports to rehabilitation work in the light of modern scientific research is understood as a natural result of special preparation, identification, education and self-education and self-development.

Under the professional readiness of future specialists in physical training in rehabilitation work with children of preschool and younger school age we understand integrative personal characteristic of a future specialist, which reflects the motivation of the teacher for future professional activities, the degree of assimilation of theory and techniques of rehabilitation, mental baggage, the level of practical training (knowledge skills and professional knowledge), professional awareness, the availability of personal characteristics and in accordance with the requirements of professional activity, level of physical fitness and health. Analyzing issues of professional training of future specialists in physical training in rehabilitation work with children of preschool and younger school age revealed the following structural components of readiness of specialists on physical education of children of preschool and younger school age: motivational, personal, cognitive and active, and he that saves health.

The criterion characteristics of professional-pedagogical readiness are: motivational-value attitude to rehabilitation work with children; the intellectual and communicative involvement in educational and professional activities; manifestation to her of reflexivity, flexibility, and range of dates of mobilization, orientation, and improve operational skills; creativity as the ability and willingness to productive work in the process of solving a variety of rehabilitation and pedagogical tasks, the ability to generate and complete courses for health savings for schools.

Subsequently it is planned to consider the structure of readiness of future specialists in physical rehabilitation to work with children with disabilities.

Key words: professional readiness, specialists, physical rehabilitation, disabilities, components, criteria.

Стаття надійшла до редакції 28.08.2016